

JORDEMODERSTUDERENDES TILLÆRING AF FØLELSESARBEJDE I RELATION TIL FØDSELSSMERTEN

Nu kommer Jordmoderen med rene, ferme Hænder og rensende Vande.
Stille og rapt – stille og rapt udfører hun fornuftige Handlinger for at hjælpe.
For at hjælpe med Vidunderets Fuldbyrkelse.
Giv hende en ekstra god Kop Kaffe!
Hun er fast ansat ved Mysteriet.
Det er en betydningsfuld Stilling med et Skær af folkelig Komik over sig.
Nu bliver Værne stærkere.
De lange Smerter, som det er Naturens Orden.
Jordmoderen udfører fornuftige Handlinger og du selv holder den kæreste Haand i din for at dulme
Lidelserne.

Uddrag fra Helge Rodes digt "Fødselen" fra 1907

FORFATTER

Marie Hald Thisted, adjunkt, Jordemoderuddannelsen, UCN

INDLEDNING

Denne artikel er baseret på et uddrag af mit kandidatspeciale om den sociale konstruktion af fødsels-smerte inden for jordemoderprofessionen. Specialet blev udformet på sociologistudiet på Aalborg Universitet i 2018 under vejledning af professor Michael Hviid Jacobsen.

Fødegangen er på mange måder omgærdet af mystik. For de fleste er det en setting, man kun kortvarigt besøger i forbindelse med fødslen af sit barn. Det er en setting, hvor de store følelser udleveres, såsom glæde, sorg, spænding og ikke mindst smerte. På fødegangen udøver

jordmoderen sin profession – her er hun indfødt Som Helge Rode skrev om jordmoderen i sit digt "Fødselen" (1907): "Hun er fast ansat ved Mysteriet".

Det var netop en undring over, hvorledes jordmoderen bliver indfødt på "Mysteriet", som vakte min interesse, da jeg som sociologistuderende i 2009 udformede mit bachelorprojekt om fødendes forhold til fødselssmerten. Jeg undrede mig over, hvorledes jordmoderen gennem uddannelse lærer at agere i den setting, hvor fødselssmerten udspiller sig. Jeg stillede mig selv spørgsmålet: Hvordan lærer jordemødre at være sammen med smertepåvirkede fødende? Interessen blev så stor, at jeg valgte at indskrive mig på

jordemoderstudiet i 2010 for at udforske, hvorledes jordemødre uddannes til at agere sammen med den fødende i fødselssmerten. Gennem min studietid som jordemoderstuderende og efterfølgende 5 år som færdiguddannet jordemoder indsamlede jeg etnografisk inspirerede observationer og udførte interviews med jordemoderstuderende og autoriserede jordemødre. Disse observationer blev slutteligt anvendt som empiri for mit førnævnte kandidatspeciale.

DET TEORETISKE UDGANGSPUNKT

"History can offer us almost unlimited examples to illustrate the idea that pain is not just a biological fact but an experience in search of interpretation. Most often, indeed,

Ud fra mine observationer antog jeg, at den danske jordemoderprofession har en særlig professionsbestemt opfattelse af fødselssmerten, og at de jordemoderstuderende uddannes til at drage omsorg for smertepåvirkede fødende ud fra denne særlige professionsbestemte tilgang til fødselssmerten.

pain comes already interpreted for us by our social and cultural background" (David B. Morris, 1991, s. 34).

Jeg har anvendt et konstruktivistisk perspektiv på forståelsen af jordemoderens fortolkning af fødselssmerten, inspireret af teoretikere såsom den ovenfor nævnte David B. Morris samt Gillian A. Bendelow og Simon J. Williams (1995). I et sådant konstruktivistisk perspektiv er fødselssmerten ikke blot en biologisk sensorisk oplevelse. Det er en smerte, som skal fortolkes i den kulturelle kontekst, hvori den udspiller sig. I dette perspektiv kan fødselssmerten anses for at have en unik karakter sammenlignet med andre smerteoplevelser. Fødselssmerten kan antages at adskille sig fra den akutte patologiske smerte, da den er et forventeligt produkt af en graviditet. Jeg antager således, at der er en universel meningsfuldhed tilknyttet fortolkningen af fødselssmerten, hvad end man har religiøse overbevisninger om, at det er en form for Guds straf, eller om man har en mere medicinsk forståelse af, hvorledes den smertefulde dilatation af cervix er en forudsætning for, at et barn kan fødes vaginalt.

Jordemoderen bistår, qua sin profession, den fødende i håndteringen af fødselssmerten og skal således fortolke hendes behov for støtte og eventuelt smertelindring af både nonfarmakologisk samt

farmakologisk karakter (Moore, 2003). For at undersøge hvilken forskning der var udført i relation til jordemødres fortolkning af fødselssmerten, udførte jeg en systematisk gennemgang af international forskning på området. Ud fra denne gennemgang kunne jeg udlede, at jordemødre har en tendens til at undervurdere den fødendes smerteoplevelse, når denne er mest intens (Rajan, 1993; Baker, 2001). Begge studier fandt, at jordemødre systematisk undervurderer den fødendes smerteoplevelse for således at mindske deres eget ubehag ved at være i rummet med den smertepåvirkede fødende. *"Midwives, too may find their work less distressing if they can minimize the suffering which they believe women undergo. While this may have the effect of making life more comfortable for them, it may also serve to reduce the sense of obligation to take remedial action."* (Rajan, 1993, s. 144).

Flere studier konkluderede ligeledes, at jordemødre foretrækker at benytte nonfarmakologisk smertelindring, som de selv har autorisation til at administrere (Rajan, 1993; Klomp et al., 2016). To studier viste ydermere, at jordemødre er af den overbevisning, at de ved hjælp af deres tilstedeværelse og støtte kan bistå den fødende i håndteringen af fødselssmerten uden farmakologisk smertelindring (Bergstrøm et al.,

2010; Klomp et al., 2016). Jeg lokaliserede ikke dansk forskning på området, hvorfor jeg fandt det nødvendigt at påtage mig en adaptiv teoretisk tilgang til feltet, hvilket vil blive udfoldet yderligere i afsnittet om forskningsstrategi.

PROBLEMFORMULERING

Min problemformulering var todelt, hvor kun den første del vil blive præsenteret i denne artikel.

Hvordan uddannes jordemoderstuderende til at drage omsorg for smertepåvirkede fødende ud fra en særlig professionsbestemt opfattelse af fødselssmerten?

Ud fra mine observationer antog jeg, at den danske jordemoderprofession har en særlig professionsbestemt opfattelse af fødselssmerten, og at de jordemoderstuderende uddannes til at drage omsorg for smertepåvirkede fødende ud fra denne særlige professionsbestemte tilgang til fødselssmerten.

FORSKNINGSSTRATEGI

Min valgte forskningsstrategi var inspireret af den adaptive teori, som den blev fremført af den britiske sociolog Derek Layder i bogen "Sociological Practice: Linking Theory and Social Research" (1998). Særligt fandt jeg inspiration i den adaptive teoris syntetisering af induktion og deduktion. I den adaptive teori anses teori for at

Foto: Colourbox.dk

være et såkaldt heuristisk redskab, som løbende kan revideres og bør være sensitiv over for empiriens input (Jacobsen, 2012). Dette vil sige, at man som forsker er fleksibel og lader sig lede af, både hvad man observerer i feltet, og de teoretiske begreber – såkaldte orienterende begreber – som man vurderer kan bidrage til videre kvalificering af det udforskede. Meget simpelt forklaret: Man prøver sig frem gennem en eklektisk proces.

DATAINDSAMLING

Dataindsamlingen fandt sted gennem 7 år i perioden 2010-2017. En oversigt over tidsforløbet kan ses i figur 1. Mit datagrundlag bestod af empiri indsamlet gennem forskellige former for deltagende observation på en dansk jordemoderuddannelse, både skjult og åbent. Jeg udførte fire semistrukturerede

interviews med jordemoderstuderende før studiestart og efter 1,5 års uddannelse. Ydermere inddrog jeg skriftlige dokumenter, udformet af 30 jordemoderstuderende, i forbindelse med at de skulle udforme en studieopgave om jordemødres tilgang til fødselssmerten.

Jeg forholdt mig løbende til min position og distance til feltet samt de etiske aspekter ved at udføre skjult deltagende observation. Jeg benyttede mig af en tvivletisk tilgang til feltarbejdet, hvilket vil sige, at jeg ikke medtog data fra observationer, hvor jeg vurderede eller var i tvivl om, om dette kunne være skadeligt for de observerede (Brinkmann, 2012).

JORDEMODERPROFESSIONENS KONSTRUKTION AF FØDSELSSMERTEN

Her følger et uddrag af centrale fund fra analysen, hvor jeg har valgt

at fremhæve mine fund i relation til de jordemoderstuderendes tillæring af følelsesarbejde i relation til fødselssmerten.

Gennem observation af undervisningen på den teoretiske del af Jordemoderuddannelsen observerede jeg, at der var en grundlæggende antagelse i jordemoderprofessionen om, at *"naturen har ikke skabt fødsler til at være utålelige"* (citater fra observation). Undervisningen lagde således vægt på, at jordemoderen skulle efterstræbe en naturlig indstilling til fødselssmerten, og jeg kunne således udlede, at den særlige professionsbestemte opfattelse af fødselssmerten var kendetegnet ved en konstruktion af fødselssmerten som værende en naturlig og meningsfuld smerte, som jordemoderen kan lindre gennem hendes tilstedeværelse sammen med den smertepåvirkede

fødende.

Jeg observerede, at de jordemoderstuderende blev undervist i, at de skulle hjælpe den fødende med at fortolke fødselssmerten som en positiv smerte, eksempelvis ved at omtale fødselsveerne som "gode veer" frem for "smertefulde veer".

Jeg observerede, at tilstedeværelse blev tillagt en stor betydning for jordemoderens mulighed for, gennem sin professionelle omsorg, at kunne hjælpe den smertepåvirkede fødende med at fortolke fødselssmerten som en positiv smerte. Jeg kunne udlede, at jordemoderprofessionen opdelte denne særlige tilstedeværelse i to former for "ideel" tilstedeværelse på en fødestue: 1) tilstedeværelse ved berøring og verbal kommunikation og 2) tilstedeværelse ved at være tilgængelig symbolsk uden direkte at handle på den fødendes smerteudbrud. Den ideelle tilstedeværelse blev af jordemoderprofessionen anset for at være en tilstedeværelse, hvor jordemoderen gav den fødende hendes fulde opmærksomhed og fremviste dette med hendes overfladespil. Begrebet overfladespil refererer til, hvorledes aktører udtrykker følelser ved hjælp af ansigtet og kroppen. Overfladespil er ikke nødvendigvis knyttet til selvet, men er derimod knyttet til den rolle, som den sociale aktør har i situationen (Hochschild, 1983). Jordemoderen agerer eksempelvis rolig i akutte situationer, selvom hun ikke nødvendigvis føler sig rolig. Overfladespil er et underbegreb til det anvendte orienterende begreb følelsesarbejde, som vil blive præsenteret i det følgende.

JORDEMODERSTUDERENDES LÆRING AF FØLELSESARBEJDE SOM VÆRKTØJ TIL HÅNDTERING AF FØDELSSMERTEN

Begrebet følelsesarbejde er defineret og beskrevet af sociologen Arlie Hochschild, bl.a. i bogen *The Managed Heart: Commercialization of human feeling* fra 1983. Jeg vil her

kortfattet definere begrebet. Hochschild hentede inspiration fra symbolsk interaktionisme og Erving Goffmans dramaturgiske perspektiv på det sociale i hendes tidlige arbejde, mens hun samtidig kritiserede Erving Goffman for at beskrive "aktører uden psyke" (Kyed, 2017, s. 145). Hochschild argumenterede for, at aktører har følelser, og satte sig for at forklare de strukturelle årsager til samfundets følelsesregler. Følelsesarbejde defineres som de sociale aktørers bestræbelser på at efterleve de følelsesregler og fremvisningsregler, som den følelseskultur, aktørerne agerer i, foreskriver (Kyed, 2017). Følelseskulturer former forestillinger om, hvad følelser er i den givne kontekst, og hvilke følelser individet bør føle i forskellige sammenhænge. Følelsesreglerne kan derfor anses for at være kulturelle retningslinjer for, hvad der er passende og upassende at føle i en social situation (Hochschild, 1983), og de er derfor retningsvisende for, hvad der er passende at føle på en fødestue.

Jeg kunne gennem min analyse udlede, at de jordemoderstuderende, gennem en form for mesterlære på fødegangen, lærer at agere på fødestuen ud fra jordemoderprofessionens følelsesregler i relation til den professionsbestemte konstruktion af fødselssmerten. De jordemoderstuderende lærer, gennem imitation af jordemødrenes overfladespil, at yde professionel omsorg for den smertepåvirkede fødende. De imiterer eksempelvis benyttelsen af strikketøj som en rekvisit i deres overfladespil, da jeg kunne udlede, at strikkende jordemødre symboliserer, at de er tilstedeværende og tilgængelige for den smertepåvirkede fødende, mens de samtidig signalerer, at de vurderer, at der ikke er behov for at handle på fødselssmerten ved eksempelvis brug af farmakologisk smertelindring.

Jeg udledte, at de jordemoderstuderende lærer at regulere deres

følelser gennem dybdespil, hvor den jordemoderstuderende søger at omfortolke eller undervurdere den smerte, som hun observerer, at den fødende har, for at hun således lærer at kunne udholde at være sammen med den smertepåvirkede fødende. Begrebet dybdespil er et underbegreb til det orienterende begreb følelsesarbejde (Kyed, 2017). Aktøren benytter sig af dybdespil, når denne ønsker at føle noget andet, end hvad denne reelt set føler i situationen. Eksempelvis bliver mange jordemoderstuderende utilpasse på fødestuerne i starten af uddannelsens kliniske forløb, da de finder det svært at være i rum med kraftigt smertepåvirkede fødende. Gennem interviewets beskrev de jordemoderstuderende, hvorledes de gennem uddannelsen lærte om fødselssmertens meningsfuldhed og således var i stand til at konstruere fødselssmerten på en sådan måde, at det var tåleligt for dem at være sammen med smertepåvirkede fødende.

BETYDNING FOR PRAKSIS

Denne artikel indeholder et kortfattet uddrag af mine fund, som selv i deres fulde længde er et beskedent bidrag til et, efter min mening, underbelyst felt. Da dette studie er et mindre kvalitativt studie, har jeg ikke fundet det passende at give generelle anvisninger til praksis på baggrund heraf. Jeg har haft mulighed for at dele mine fund ved et større møde for de tre jordemoderuddannelser i Danmark, med håbet om at der vil være et øget fokus på de studerendes tillæring af ageren og følelsesarbejde igennem uddannelsen. Dette har særligt været mit fokus, da flere af mine informanter beskrev, hvor svært dette var for dem i starten af uddannelsen.

FIGUR 1

Litteraturliste

- Baker, A. et al. (2001). Perceptions of labor pain by mothers and their attending midwives. *Issues and Innovations in Nursing Practice*.
  - Bendelow, G.A & William, S.J. (1995). *Transcending the dualisms: Toward a sociology of pain*. Blackwell Publishers.
  - Bergstrøm, L. et al. (2010). How Caregivers Manage Pain and Distress in Second-Stage Labor, *Journal of Midwifery & Women's Health* Volume 55 No.1 January/February.
  - Brinkmann, S. (2012). *Kvalitativ udforskning af hverdagslivet*. Hans Reitzels Forlag.
  - Jacobsen, M.H. (2012). *Adaptiv Teori – Den tredje vej til viden*. Kapitel 9 i Rasmus Antoft, Michael Hviid Jacobsen, Anja Jørgensen og Søren Kristiansen (red.): *Håndværk & Horisonter, Tradition og nytænkning i kvalitativ metode*. Syddansk Universitetsforlag.
  - Klomp et al. (2016). Perceptions of labour pain management of Dutch primary care midwives: a focus group study. *BMC Pregnancy and Childbirth* 16:6.
  - Hochschild, A.R. (1983). *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling* (2. udg.). Berkeley, Ca: University of California Press.
  - Kyed, M. (2017). Arlie R. Hochschild – Kommercielt følelsesarbejde, følelsesrelationer og familieliv i en markedstid. Kapitel 5 i Inger Glavind Bo, Michael Hviid Jacobsen (red.): *Følelsernes Sociologi*. Hans Reitzels Forlag.
  - Layder, D. (1998). *Sociological Practice: Linking Theory and Social Research*. Sage Publications.
  - Moore, S. (2003). *Understanding pain and its relief in labour*. Churchill Livingstone.
  - Morris, D.B. (1991). *The Culture of Pain*. University of California Press. Berkeley.
  - Rajon, L. (1993). Perceptions of pain and pain relief in labour: the gulf between experience and observation. *Midwifery* 9: 136-145.
  - Rode, H. (1907). *Digte – Gamle og Nye*. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, København.
- Lokaliseret: <https://kalliope.org/da/text/rodeh2018091541> (d. 1/9 2019).